

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KAPLICZKA ŚW. JÓZEFA Z DZIECIĄTKIEM PRZY ULICY KALWARYJSKIEJ W KOPYTÓWCE

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Józefa w Kopytówce

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: nieznane
- czas powstania: 1901 r.,
- technika: kapliczka odkuta w kamieniu (piaskowiec), powierzchnia polichromowana, poszczególne elementy łączone zaprawą wapienno piaskową, wybrane połączenia prawdopodobnie wzmocnione stalowymi kotwami, zadaszenie stalowe (niehistoryczne),
- wymiary:
 - wysokość: 344 cm
 - szerokość: 130 cm
 - głębokość: 130 cm
- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: na rogu ul. Józefa i ul. Kalwaryjskiej w miejscowości Kopytówka gmina Brzeźnica,
- właściciel obiektu: własność gminy Brzeźnica,
- inskrypcje:

**ŚWIĘTY
JÓZEFIE
MÓDL SIĘ
ZA NAMI**

(inskrpcja umieszczona w fasadowej części oprawy architektonicznej),

1901

(inskrpcja umieszczona w tylnej części oprawy architektonicznej),

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczka powstała w 1901 roku z prywatnej fundacji. Inicjatywa wzniesienia okazałego monumentu wiązała się bezpośrednio z głęboką wiarą lokalnej ludności, jak również kultywowaniem ducha patriotyzmu. Na podstawie stanu zachowania wiadomo, że monument poddawano zabiegom remontowym/modernizacyjnym. Działania naprawcze skoncentrowane były przede wszystkim na przemalowaniu powierzchni oraz uzupełnieniu ubytków. Na przestrzeni ostatnich dekad wprowadzono również zadaszenie figury – stalową konstrukcję w formie ażurowego pionowego prostopadłościanu zamkniętego od góry półokrągłym daszkiem z blachy.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Józefa w Kopytówce

TECHNIKA WYKONANIA

Zasadniczą formę kapliczki odkuto w kamieniu (piaskowiec). Poszczególne kamienne elementy spojone za pomocą zaprawy wapienno piaskowej, prawdopodobnie wybrane połączenia wzmocniono stalowymi kotwami. Kamień, z którego wykonano kapliczkę, cechuje bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Zasadnicze bloki kamienia były prawdopodobnie paserowane na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się przy użyciu narzędzi metalowych. Powyższe dostrzegalne jest przede wszystkim w partiach, które w mniejszym stopniu były narażone na czynniki atmosferyczne oraz przekształcenia. Należy przypuszczać, że opracowanie powierzchni kamienia przebiegało również przy zastosowaniu gładzików kamieniarskich, w celu uzyskania gładkiej regularnej powierzchni. Obecna faza rozpoznania konserwatorskiego nie wyklucza pierwotnego zastosowania dekoracji malarskiej/pozłotniczej na obszarze detalu rzeźbiarskiego i inskrypcji (widoczne nawarstwienia są przemalowaniem wymagana jest tym samym szczegółowa identyfikacja stratygraficzna).

Cała konstrukcja kapliczki posadowiona jest na ławie fundamentowej, prawdopodobnie kamiennej (w postaci tzw. suchego muru). Zadaszenie kompilowane z współczesnych profili stalowych przy użyciu technik ślusarskich.

OPIS FORMALNO STYLISTYCZNY

Kapliczka usytuowana przy głównej trasie drogowej na rogu ul. Kalwaryjskiej i św. Józefa. Posiada formę symetrycznego, wertykalnego pomnika zwieńczonego pełnoplastycznym przedstawieniem Świętego Józefa z Dzieciątkiem na rękach. Nad figurą proste zadaszenie z stalowych kształtowników i blachy.

Oprawa architektoniczna o wyraźnie rozbudowanej plastyce. W przyziemiu dwustopniowy cokół podtrzymujący trapezoidalną część trzonową. Bogate profilowanie obiega podstawę figury oraz część cokołową. Typografia znajdująca się w części centralnej kuta wgłębnie – zastosowano klasyczny profil litery w układzie „V”.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Kapliczka wymaga pilnych prac konserwatorskich o charakterze ratunkowym. Estetyka monumentu silnie przekształcona. Liczne przemalowania olejne oraz stalowe zadaszenie (zadaszenie wykonane z stalowych profilowań i blachy na przestrzeni ostatnich dekad) wyraźnie deformują pierwotny zamysł estetyczny wykonawcy. Nawarstwienia ponadto wyraźnie zaoblają

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Józefa w Kopytówce

formę rzeźbiarską, przesłaniają kolorystykę/strukturę kamienia co więcej doprowadzają do dezintegracji strukturalnej materiału skalnego.

Ubytki kamienia (w zdecydowanej większości przesłonięte warstwą malarską) obecne niemal w każdej partii zabytku. Lokalnie występują skupiska mchów, glonów, mikroorganizmów (szczególnie dotyczy cokołowej części posadowienia kapliczki). Istnieje prawdopodobieństwo obecności drobnoustrojów heterotroficznych, działających niszcząco na składniki budujące kamień, na skutek wytwarzania m.in. kwasowych produktów ubocznych. Brak izolacji poziomej fundamentu kapliczki doprowadza do wzrostu zawilgocenia i zasolenia kamiennych elementów cokołu i w konsekwencji do postępu procesów niszczenia.

Podsumowując, uszkodzenia kapliczki wynikają z przyczyn naturalnych, występujących przy obiektach kamiennych narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych oraz pośrednich polegających na nieprofesjonalnych działaniach naprawczych (przemalowaniach farbami olejnymi).

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Kapliczka, stanowi niewątpliwie cenny i wartościowy zabytek. Posiada wysoki poziom artystyczny, walory historyczne, kompozycyjne oraz technologiczne.

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno-estetycznej, w wyniku której zostanie w możliwie najwyższym stopniu przywrócony oryginalny wygląd kapliczki, równocześnie z szeroko zakrojonymi działaniami naprawczymi skoncentrowanymi przede wszystkim na przywróceniu właściwości technicznych uszkodzonym elementom.

Bezpośrednie prace na zabytku należy poprzedzić wnikliwą analizą nawarstwień – ustalenie budowy stratygraficznej obiektu. Dokonanie rozpoznania w postaci sąd, odkrywek tudzież badań laboratoryjnych, umożliwi precyzyjne ustalenie pierwotnego kształtu estetycznego i technologicznego zabytku. Z uwagi na konieczność wykonania izolacji poziomej kapliczki dopuszcza się demontaż poszczególnych elementów monumentu oraz przeprowadzenie specjalistycznych zabiegów w warunkach pracownianych. Niezbędnym w pierwszej fazie prac będzie przeprowadzenie dezynfekcji i zatrucia mikroflory poprzez m.in. działanie dwu etapowe środkiem biobójczym.

Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni kamienia z zabrudzeń oraz usuwania nawarstwień, proponuje się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych. Przed zasadniczym

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Józefa w Kopytówce

usunięciem nawarstwień, osłabioną lokalnie strukturę kamienia należy wzmocnić specjalistycznymi preparatami na bazie estrów kwasu krzemowego. Zabieg impregnacji konsolidacji strukturalnej, zostanie ponowiony w pełnym zakresie po usunięciu nawarstwień, oraz zabiegach odsolenia oraz odplamiania kamienia.

W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków kamienia. Uzupełnione zostaną ubytki, które znacząco wpływają na czytelność formy, jak i techniczną trwałość poszczególnych partii kapliczki. W miejscu ubytków kamienia proponuje się, aby zastosować barwione kity cementowo wapienne przy zastosowaniu fabrycznej mieszanki sztucznego kamienia. Uzupełnienia wymagające wzmocnienia zostaną zbrojone przez zastosowanie tzw. pajęczków, klamer z drutu nierdzewnego lub włókien polipropylenowych (zbrojenie rozproszone). W obrębie niewielkich uzupełnień dodatkowo zostaną zastosowane środki poprawiające adhezję i elastyczność kitowań. Ewentualne uzupełnienie/rekonstrukcja dekoracji kolorystycznej/pozłotniczej zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego. Obecne zadaszanie, pozbawione cech historycznych, deformujące pierwotny koncept pomnika należy usunąć.

W ramach dalszej prewencji konserwatorskiej, strukturę kapliczki podda się impregnacji hydrofobowej przy zastosowaniu fabrycznego preparatu krzemoorganicznego. Niezbędne korekty kolorystyczne proponuje się wykonać przy użyciu farb na bazie spoiwa krzemoorganicznego lub roztworu żywicy akrylowej (Paraloid B-72) oraz pigmentów wysokiej odporności na promieniowanie UV.

Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. Usunięcie stalowego zadaszania kapliczki.
2. Demontaż poszczególnych elementów kapliczki.
3. Wzmocnienie posadowienia kapliczki przy użyciu zbrojonego betonu.
4. Wykonanie izolacji poziomej fundamentu przy wykorzystaniu papy bitumicznej lub szlamów hydroizolacyjnych.
5. Identyfikacja nawarstwień powierzchniowych (rozpoznanie stratygraficzne).
6. Dezynfekcja/usunięcie zanieczyszczeń biologicznych z powierzchni kamienia fabrycznym preparatem stosowanym w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych np. Glonosan firmy Remmers.
7. Wstępna impregnacja wzmacniająca kamienia fabrycznym preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka św. Józefa w Kopytówce

8. Oczyszczenie powierzchni kamienia metodą/metodami praktykowanymi w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych (np. metoda termodynamiczna, hydrodynamiczna, strumieniowo ścierna, ablacji laserowej itp.).
9. Usunięcie późniejszych (nieoryginalnych) nawarstwień (przemalowania, uzupełnienia ubytków) metodą chemiczną oraz mechaniczną.
10. Odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska.
11. Odplamienie kamienia metodą chemiczną w sytuacji występowania zaplamień.
12. Zasadnicza impregnacja wzmacniająca kamienia metodą kąpieli/powlekania (przy użyciu fabrycznego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego)
13. Uzupełnienie ubytków formy rzeźbiarskiej fabryczną masą sztucznego kamienia.
14. Scalenie kolorystyczne kamienia farbami na bazie spoiw krzemoorganicznych alternatywnie kopolimerów akrylowych lub innych stosowanych w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych.
15. Uzupełnienie/rekonstrukcja polichromii/dekoracji pozłotniczej (decyzja o rekonstrukcji należy podjąć na podstawie wyników przeprowadzonego wcześniej rozpoznania stratygraficznego).
16. Montaż poszczególnych elementów kapliczki.
17. Spoinowanie fabryczną masą zawierającą spoiwo trasowe.
18. Impregnacja hydrofobowa fabrycznym preparatem silikonowym.
19. Wykonanie osypki kamiennej wokół posadowienia kapliczki (frakcjonowany kamień winien być odseparowany od podłoża geowłókniną).
20. Dokumentacja prac konserwatorskich.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Józefa w Kopytówce

Fot. nr 1. Kamienna kapliczka Świętego Józefa z Dzieciątkiem w Kopytówce. Widoczne na fotografii: liczne przełamowania powierzchni kamienia, mchy, glony i mikroorganizmy pokrywające cokół kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Józefa w Kopytówce

Fot. nr 2. Kamienna kapliczka Św. Józefa z Dzieciątkiem w Kopytówce. Widoczne na fotografii: obszerne przemalowania powierzchni kamienia, ubytki formy rzeźbiarskiej pod warstwą przemalowania, stalowe wtórne zadaszenie kapliczki.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Józefa w Kopytówce

Fot. nr 3. Kamienna kapliczka Św. Józefa z Dzieciątkiem w Kopytówce. Widoczne na fotografii: obszerne przemalowania powierzchni kamienia, zabrudzenia i namarstwienia mikrobiologiczne na powierzchni cokółu.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka św. Józefa w Kopytówce

Fot. nr 4. Kamienna kapliczka Św. Józefa z Dzieciątkiem w Kopytówce. Widoczne na fotografii: obszerne przemalowania powierzchni kamienia, zabrudzenia i namarstwienia mikrobiologiczne na powierzchni cokółu.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.